

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่าง
ประเทศ : ศึกษากรณีศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่าง
ประเทศกลาง

อิสราล์มียูว์รัตน์*

รองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี**

บทคัดย่อ

ปัจจุบันในสังคมเกิดข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทเกิดขึ้นมากมายอันเนื่องมาจากปัจจัยต่าง ๆ ที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาทางศาลให้คดีเสร็จไปอย่างรวดเร็วได้ ลักษณะคดีมีความยุ่งยาก สลับซับซ้อน และเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ข้อพิพาทที่มีลักษณะเชิงพาณิชย์ระหว่างประเทศเกิดขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทที่มีประสิทธิภาพดีวิธีหนึ่งที่สามารถนำคู่กรณีไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันได้ และรักษาสัมพันธภาพของคู่พิพาท

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง เป็นศาลชำนาญที่มีบทบาทสำคัญในการรองรับข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศที่เพิ่มพูนขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กระบวนการในการพิจารณาพิพากษาคดีย่อมเกิดความล่าช้า ขาดความสะดวกคล่องตัวในการที่คู่ความหรือพยานจะเดินทางมาศาล จึงนำระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ในข้อกำหนดศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ข้อ 4 กำหนดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามที่คู่ความตกลงกัน คู่ความจึงสามารถเลือกกำหนดแนวทางการระงับข้อพิพาทที่จะนำมาใช้ในการระงับข้อพิพาทของตนได้ รวมทั้งระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทฉบับ พ.ศ.2545 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 ในส่วนคุณสมบัติต้องห้ามของผู้ประนีประนอมที่ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบด้วยอีกหนึ่งตำแหน่ง การบังคับใช้กฎหมายและระเบียบดังกล่าวยังเกิดปัญหาและข้อขัดข้องเกี่ยวกับระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง โดยเฉพาะกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีที่เป็นข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศ

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** ที่ปรึกษานิติพนธ์หลัก

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 โดยระบุเกี่ยวกับการนำระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ในการระงับข้อพิพาทให้ชัดเจน และกำหนดประเภทคดีที่ต้องผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาก่อนแก้ไขระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในการกำหนดรูปแบบและวิธีการไกล่เกลี่ยให้มีความหลากหลายและทันสมัย เพื่อลดทอนอุปสรรคที่เป็นข้อจำกัด ระบุให้ชัดเจนเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพิจารณาคดี และการแต่งตั้งข้าราชการศาลยุติธรรมให้ปฏิบัติหน้าที่ผู้ประนีประนอม กำหนดหลักสูตรการอบรมที่เกี่ยวข้องตามคุณสมบัติเฉพาะ รวมทั้งกำหนดลักษณะคดีที่สามารถทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยได้ เพื่อยกระดับและพัฒนาศักยภาพของข้าราชการศาลยุติธรรม และยังเป็น การช่วยคัดกรองคดีที่จะทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้สามารถทำได้เร็วขึ้น อีกทั้งช่วยประหยัดงบประมาณในเรื่องค่าตอบแทน ส่วนกรณีข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 เรื่องการกำหนดคุณสมบัติและคุณสมบัติต้องห้ามของผู้ประนีประนอม ข้อ 51(12) และข้อ 69 ที่ห้ามดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบด้วยอีกหนึ่งตำแหน่งโดยให้มีผลใช้บังคับในอีกเจ็ดปี นับแต่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา อาจส่งผลกระทบต่อผู้จะมาดำรงตำแหน่งผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง เนื่องจากประเภทคดีของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง เป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษ ผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางจำเป็นต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศในระดับที่ดีพอสมควร มากกว่าทักษะด้านการเจรจาไกล่เกลี่ย จึงควรยกระดับมาตรฐานผู้ประนีประนอมให้มีลักษณะเป็นวิชาชีพดังเช่นในสหรัฐอเมริกาไม่ใช่เพียงจิตอาสา เพื่อให้บุคลากรเหล่านี้มีทางเลือกที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถที่เชี่ยวชาญเฉพาะ รวมถึงการกำหนดค่าตอบแทนผู้ประนีประนอมประจำศาลอย่างเหมาะสมเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ และประการสุดท้ายควรแก้ไขระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1. บทนำ

ข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศที่เพิ่มจำนวนขึ้นก่อให้เกิดปริมาณคดีที่ล้นศาล ด้วยปัจจัยหลายประการทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างล่าช้า แม้การใช้สิทธิทางศาลเป็นการระงับข้อพิพาทที่มีมาตรฐานน่าเชื่อถือที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง แต่การระงับข้อพิพาทโดยใช้วิธีพิจารณาทางศาลมีข้อด้อยหลายประการ คู่พิพาทต้องการให้ข้อพิพาทในคดีที่เกิดขึ้นนั้นยุติลงโดยเร็ว เพื่อกลับมาดำเนินธุรกิจระหว่างกันต่อไปได้ การระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทที่มีประสิทธิภาพดีที่วิธีหนึ่งที่สามารถนำคู่กรณีไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันได้ และรักษาสัมพันธภาพของคู่พิพาทไว้ได้

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางเป็นศาลชำนาญพิเศษมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีที่ลักษณะเป็นข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศนำระบบไกล่เกลี่ยมาใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 มีรูปแบบและแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแตกต่างจากคดีของศาลอื่นอยู่บ้าง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและลักษณะคดีซึ่งมีลักษณะเฉพาะมีความยุ่งยากและซับซ้อนโดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ ระวังข้อพิพาทด้วยความรวดเร็ว สะดวก เป็นธรรม และเป็นการวินิจฉัยไปโดยถูกต้องตามหลักกฎหมาย มีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากล แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติของกฎหมายที่นำมาบังคับใช้ทำให้เกิดปัญหาและข้อขัดข้องเกี่ยวกับระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง จึงจำเป็นต้องมีแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคปัจจุบัน

2. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง

สังคมประกอบด้วยบุคคลที่มีที่มาหลากหลาย การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมที่มีความแตกต่างกันย่อมเกิดปัญหาการกระทบกระทั่ง เกิดความขัดแย้งขึ้นได้ แต่ละสังคมจึงต้องสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อควบคุมให้คนในสังคมอยู่ร่วมกัน กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่ออกมาควบคุมความประพฤติของคนในสังคมและมีจุดมุ่งหมายแตกต่างจากกฎเกณฑ์อื่นตรงที่กระบวนกรบังคับที่เป็นกิจลักษณะ การใช้กระบวนกรทางกฎหมายในการบังคับนั้นเชื่อว่าจะได้ผลเสมอไปและอาจมีผลกระทบที่เป็นปัญหาสังคมตามมาได้เช่นกัน

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีความเป็นมาของระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทั้งต่างประเทศและในประเทศไทยพบว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกระบวนกรระงับข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยมีบุคคลที่สามหรือคนกลางมาทำหน้าที่เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาให้คู่พิพาทเพื่อให้คู่พิพาทตัดสินใจทางออกร่วมกัน โดยคนกลางไม่มีอำนาจในการชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ซึ่งแตกต่างจากการชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ หรือการพิจารณาคดีในศาล

ในประเทศไทยแนวคิดเกี่ยวกับระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลเกิดขึ้น เพราะปัญหาคดีที่เข้ามาสู่ศาลมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และผู้พิพากษามีจำนวนจำกัดทำให้เกิดแนวคิดที่จะจัดการและบริหารคดี ดังนั้น จึงมีการปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาคดี โดยสำนักงานศาลยุติธรรมเห็นถึงความสำคัญเกี่ยวกับวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ผู้มีอรรถคดีและประชาชนทั่วไป จึงมีนโยบายให้ศาลยุติธรรมนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ควบคู่กับการพิจารณาคดีของศาล โดยมีผู้ประนีประนอมซึ่งเป็นคนกลางทำหน้าที่ช่วยเหลือคู่พิพาทในการเจรจาหาข้อยุติและประนีประนอมกัน แต่การนำกระบวนกรดังกล่าวมาใช้ก็ยังมีอุปสรรคอยู่ เพราะแม้จะมีข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 ออกให้เป็นแนวทางในการดำเนินการไกล่เกลี่ยในแต่ละศาลก็ตาม แต่ทุกศาลก็ต้องออกระเบียบเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้ใช้บังคับในศาล ซึ่งทางปฏิบัติยังมี

ความแตกต่างกันอยู่ ยังไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางได้ออกข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและลักษณะคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน หากใช้กระบวนการระงับข้อพิพาททางศาลจำเป็นต้องใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องหลากหลายมาปรับใช้แก่คดี การระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในกระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายวิธีพิจารณาคดี ข้อกำหนดคดี และระเบียบดังกล่าวยังมีความไม่สมบูรณ์และมีข้อบกพร่องอยู่บางประการ ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลทางปฏิบัติในการนำคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ได้เต็มที่ ดังมีปัญหาต่อไปนี้

2.1 ปัญหารูปแบบและวิธีการไกล่เกลี่ยที่เกิดจากข้อกฎหมาย

2.1.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 19

ในมาตรา 19 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งให้อำนาจศาลในการสั่งคู่ความมาศาลด้วยตนเอง เพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นได้ แต่ในทางปฏิบัติการสั่งให้คู่ความมาศาลโดยพร้อมเพรียงกันในคดีพิพาททางพาณิชย์ระหว่างประเทศนั้นเป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะในกรณีที่มีคู่ความจำนวนมาก และกรณีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตัดสินใจในการยุติข้อพิพาทในเรื่องนั้น ๆ อยู่ต่างประเทศ

กรณีที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทุกฝ่ายเป็นนิติบุคคลหรือเป็นกลุ่มบุคคลหรือคู่ความแต่ละฝ่ายมีจำนวนมาก การใช้อำนาจตัดสินใจอาจไม่สามารถกระทำได้เพียงคนเดียวต้องขึ้นอยู่กับคณะกรรมการ ตัวความจะแต่งตั้งทนายความในการดำเนินคดีและมอบอำนาจให้ทนายความและหรือผู้รับมอบอำนาจมีอำนาจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วย หากในคดีนั้นคู่พิพาทแต่ละฝ่ายมีจำนวนมากซึ่งประกอบไปด้วยนิติบุคคลหรือกลุ่มบุคคลด้วยแล้ว ความยุ่งยากซับซ้อนในการพิจารณาเงื่อนไขหรือข้อเสนอของอีกฝ่าย และจะนัดให้คู่พิพาททุกคนมาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพร้อมเพรียงย่อมทำได้ยากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีการค้าระหว่างประเทศที่มีคู่พิพาทเป็นนิติบุคคลหรือเป็นกลุ่มคนหรือคู่พิพาทแต่ละฝ่ายมีหลายคนจะสัมฤทธิ์ผลหรือบรรลุข้อตกลงได้ยากยิ่งขึ้นหากไม่มีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพเข้ามาช่วยในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

กรณีตัวความผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ต่างประเทศ อาจเป็นการยากที่ศาลจะใช้อำนาจสั่งให้ตัวความมาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ศาลด้วยตนเองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 19 การสั่งให้ตัวความในคดีประเภทนี้มาศาลเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 19 อาจจะใช้ไม่ได้ผลเต็มที่ จึงจำเป็นต้องลดขั้นตอนบางอย่างและเพิ่มเติมเครื่องมือบางประการเพื่อเสริมให้ระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศมีความยืดหยุ่นและสามารถตอบสนองความต้องการของคู่พิพาทในการระงับข้อพิพาทได้อย่างทันที่

2.1.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20

จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 บทบัญญัติมาตรานี้มีความมุ่งหมายที่จะเห็นคู่ความได้รวมขอมกัน คดีทุกประเภทสามารถนำเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ แม้แต่ศาลก็มีอำนาจเรียกให้คู่พิพาทมาศาลเพื่อทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยตนเอง หากผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยคดีในห้องพิจารณาด้วยตนเอง แต่ไกล่เกลี่ยคดีไม่สำเร็จกลับเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลต่อไปโดยผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนยังทำหน้าที่พิจารณาคดีต่อ อาจเกิดความรู้สึกไม่สบายใจจากคู่พิพาทว่าจะมีผลถึงการพิจารณาพิพากษาคดีโดยผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางยึดหลักคดีที่เข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขึ้นอยู่กับความสมัครใจของคู่พิพาทเป็นสำคัญ โดยออกระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2545 ข้อ 13 วรรคหนึ่ง กำหนดให้เป็นความสมัครใจของคู่พิพาทในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่การอาศัยแต่เพียงความสมัครใจของคู่พิพาทนั้นส่งผลให้มีคดีเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณคดีที่มีการฟ้องร้องมายังศาลที่เพิ่มจำนวนขึ้นมาก แต่จากหลักของกฎหมายดังกล่าว ยังไม่สามารถกำหนดประเภทของคดีหรือวางหลักเกณฑ์ในการนำคดีเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าคดีประเภทใดควรเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนมีการดำเนินกระบวนการพิจารณา

ข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดไว้เป็นแนวทางหนึ่งในการดำเนินคดี โดยให้อำนาจศาลในการไกล่เกลี่ยคู่พิพาทก่อนที่จะกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี การปล่อยให้คดีที่มีข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศทุกคดีไหลเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีโดยศาลโดยอิสระไม่มีการคัดกรอง หรือวางหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกคดีเพื่อเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อน ทำให้คดีค้างอยู่ในระบบนัดความส่งผลกระทบให้ทุกคดีตกอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์เดียวกันคือ การรอให้ถึงวันนัดตามระบบนัดพิจารณาคดี จึงควรมีหลักเกณฑ์และวิธีการคัดเลือกคดีเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนดำเนินกระบวนการพิจารณา การกำหนดหลักเกณฑ์หรือการคัดเลือกคดีที่ขึ้นสู่ศาลเพื่อเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอาจนำหลักผู้ประเมินข้อพิพาทเบื้องต้นดังเช่นสหรัฐอเมริกามาใช้ในการกำหนดหรือคัดเลือกคดีให้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาลโดยออกเป็นข้อกำหนดหรือระเบียบ โดยอาจกระทำในลักษณะเชิญชวนหรือกึ่งเชิงบังคับให้มีการไกล่เกลี่ยก่อนดำเนินการกระบวนการพิจารณา

จากสถิติคดีไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีพาณิชย์ระหว่างประเทศในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางมีเพิ่มจำนวนมากขึ้น การใช้ระบบพิจารณาคดีของศาลอย่างเดียวไม่สามารถเยียวยาแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วถึง เพราะคดีประเภทนี้เวลาเป็นสิ่งสำคัญ ยิ่งใช้เวลามากก็จะยิ่งเกิดความเสียหายมากยิ่งขึ้น รวมทั้งทำให้การทำธุรกิจหยุดชะงักไปด้วย และส่งผลโดยรวมต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ การนำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้จึงมีความจำเป็น

อย่างยิ่ง เพราะสะดวก รวดเร็ว ประหยัดเวลา ทำให้คู่พิพาทมีเวลากลับไปบริหารดูแลธุรกิจ หากเป็นคดีความกันอยู่อาจทำให้ธุรกิจหยุดชะงักได้ นอกจากนี้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังช่วยให้กระบวนการในการดำเนินการในศาลสั้นลง คู่พิพาทสามารถรักษาสัมพันธภาพและดำเนินธุรกิจร่วมกันต่อไปได้ในกรณีที่สามารถตกลงกันได้ และการยังสามารถเยียวยาความเสียหายทางด้านจิตใจได้อีกด้วย หากสามารถตกลงกันได้บางส่วนหรือแม้ตกลงกันไม่ได้เลยก็ตาม ก็ยังสามารถช่วยคลี่คลายสถานการณ์ตึงเครียดระหว่างคู่ความให้มีแนวโน้มที่ดีขึ้น ซึ่งอาจเป็นพื้นฐานในการยุติข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้นต่อไป คดีในกลุ่มการค้าระหว่างประเทศนี้ส่วนใหญ่มีแนวโน้มของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสำเร็จค่อนข้างมาก โดยส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความสะดวก และรวดเร็ว คดีประเภทนี้หากปล่อยให้เนิ่นช้าก็จะยิ่งก่อความเสียหายให้ระบบเศรษฐกิจ จึงควรกำหนดให้อยู่ในประเภทคดีที่ให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนดำเนินกระบวนการพิจารณา

ดังนั้น การนำคดีเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยอาศัยแต่เพียงความสมัครใจของคู่ความหรือเมื่อคู่ความร้องขอเพียงอย่างเดียวในข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศอาจไม่เพียงพอในการอำนวยความสะดวกแก่การพิจารณาคดีในภาพรวม เพราะข้อพิพาทประเภทนี้ส่วนใหญ่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม หากกระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปโดยล่าช้า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกลไกที่สำคัญที่จะช่วยเยียวยาสถานการณ์ให้ดีขึ้นได้ เพียงแต่ต้องนำระบบบริหารการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่มีประสิทธิภาพมาใช้

2.1.3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ทวิ

ในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง นั้น อธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง จะแต่งตั้งผู้ประนีประนอมเพื่อทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ประนีประนอมจะต้องเดินทางมาศาลทุกนัด หากมีวิธีการให้ผู้ประนีประนอมสามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ โดยที่ไม่จำเป็นต้องเดินทางมาที่ศาล โดยทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผ่านระบบสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ ก็จะสามารถนัดหมายคดีไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้สะดวก และรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

2.2 ปัญหารูปแบบและวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

2.2.1 การนำระบบสื่อสารผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง เป็นการไกล่เกลี่ยแบบเผชิญหน้ากัน ทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในแต่ละคดีไม่สามารถยุติลงได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะคดีพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศหรือคดีการค้าระหว่างประเทศเนื่องจากคดีประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นคดีที่มีทุนทรัพย์ค่อนข้างสูงและกระทบกับธุรกิจหลายส่วน หากปล่อยให้คดีเนิ่นช้าไปทั้งผู้เสียหาย ผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย รวมถึงบุคคลภายนอกที่อาจต้องเสียหายจากข้อพิพาทนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่มีคู่พิพาทแต่ละฝ่ายจำนวนมากเป็นไปได้ยากที่จะหาวันนัดให้ลงตัวและตรงกับวันว่างของผู้ประนีประนอมด้วย การนำระบบสื่อสารผ่านทาง

อิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทร่วมกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแบบปกติในคดีที่เป็นข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศนั้น จะเป็นประโยชน์ต่อคู่พิพาท และผู้ประนีประนอมที่ไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเดินทางมาศาล และประหยัดเวลาในการเดินทาง หากสามารถนำมาใช้ในระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางจะสามารถช่วยแก้ปัญหา และยังช่วยพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลให้เป็นสากลและเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศด้วย

ตามข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง พ.ศ. 2540 ข้อ 33-36 ยอมให้มีการรับฟังข้อมูลคอมพิวเตอร์เป็นพยานหลักฐานในคดีได้ ทั้งนี้รวมถึงการรับฟังข้อมูลที่บันทึกไว้ในหรือมาจากไมโครฟิล์ม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่น ๆ ด้วย และตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 26 ประกอบข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ข้อ 32 ได้กำหนดเกี่ยวกับการสืบพยานผ่านระบบประชุมจอภาพ (Video Conference) โดยให้คู่พิพาทฝ่ายที่อ้างพยานดังกล่าวเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย และการสืบพยานดังกล่าวให้ถือเสมือนว่าพยานเบิกความในห้องพิจารณาของศาล ซึ่งอาจนำมาปรับใช้กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศ

นอกเหนือไปจากรูปแบบที่ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางนำระบบการประชุมทางไกลผ่านทางจอภาพมาใช้ในการสืบพยานแล้ว การติดต่อสื่อสารผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์รูปแบบอื่นหรือที่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารทางเสียง หรือทั้งภาพเคลื่อนไหวและเสียงที่สามารถถ่ายทอดสัญญาณและสื่อสารกันได้โดยทันที หรือการสื่อสารด้วยการส่งข้อความ วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ หากนำมาปรับใช้กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศจะทำให้ระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อมาไกล่เกลี่ย ลดการสูญเสียเวลาจากการเดินทาง ลดอันตราย ซึ่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความยืดหยุ่นกว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางศาล

ดังนั้น แนวโน้มในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศด้านต่าง ๆ ในการทำธุรกรรมจะมีมากขึ้น จากการค้าขายข้ามพรมแดน จนกระทั่งเรียกได้ว่าไร้พรมแดน ปัจจุบันมีแนวโน้มในการปรับเปลี่ยนวิธีการติดต่อสื่อสารให้มีช่องทางหลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกแก่ผู้ใช้บริการประเทศไทยเป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจพึ่งพาการค้าขายระหว่างประเทศเป็นหลักจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีการปรับตัวไม่ว่าจะเป็น การปรับปรุงกฎหมาย เทคนิควิธีการต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องกับธรรมเนียมปฏิบัติระหว่างประเทศ เมื่อกรณีมีข้อพิพาทเกิดขึ้นและมีการนำคดีเข้ามาสู่ศาล การนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ควบคู่กับกระบวนการพิจารณาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะช่วยลดระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ประหยัดเวลา และค่าใช้จ่าย ตลอดจนสามารถสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างคู่ความให้ทำธุรกิจกันต่อไปได้ การดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อ

พิพาทแบบเดิม ๆ ก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเพื่ออำนวยความสะดวก และรองรับการระงับข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วด้วย การนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระบบสื่อสารผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์มาปรับใช้กับคดีที่เป็นข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศนี้ นับว่ามีความเหมาะสมอย่างยิ่ง โดยควรนำเอาวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระบบสื่อสารผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์นี้ใช้ควบคู่ไปกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทปกติที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ การเลือกใช้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและตามความประสงค์ของคู่พิพาท ซึ่งในระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2545 แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ก็ยังมีได้มีการกำหนดเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยใช้ระบบการสื่อสารผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ไว้โดยเฉพาะ รวมถึงการกำหนดค่าใช้จ่ายในการไกล่เกลี่ยโดยใช้ระบบสื่อสารผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ด้วย

2.2.2 ภาษาที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

เมื่อพิจารณาข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ข้อ 4 จะเห็นได้ว่า ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางมีวิธีพิจารณาคดีที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้างให้คู่ความมีโอกาสร้องขอต่อศาลในการกำหนดกระบวนการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามที่คู่ความตกลงกันได้ หากศาลเห็นว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาจะเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม ทั้งนี้ ต้องไม่เป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือขัดกับศีลธรรมอันดีของประชาชน ประกอบกับในร่างกฎหมายแม่แบบว่าด้วยการระงับข้อพิพาท (UNCITRAL Model Law on International Conciliation) ข้อ 12 ได้บัญญัติเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในการระงับข้อพิพาททางออนไลน์ไว้ด้วยว่า กรณีที่มีภาษาในกระบวนการมากกว่าหนึ่งภาษา สามารถใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งของภาษาเหล่านั้นในการสื่อสารได้ รวมทั้งการแนบเอกสาร หรืออ้างอิงหลักฐานในกระบวนการสามารถยื่นภาษาดั้งเดิมได้ หากคู่พิพาทไม่ได้โต้แย้งในเนื้อหาของเอกสารหรือพยานหลักฐานนั้น ดังนั้น คู่พิพาทจะเลือกใช้ภาษาใดก็ได้ในการไกล่เกลี่ยออนไลน์ตามที่ตกลงกัน เช่นนี้ ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศซึ่งต้องการความคล่องตัวและรวดเร็วในการยุติข้อพิพาท ประกอบกับการนำเทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารโดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ หากคู่พิพาทสามารถใช้ภาษาใด ๆ ตามที่คู่ความตกลงกันในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมทั้งหากผู้ประนีประนอมมีความสามารถในการสื่อสารได้หลายภาษา จะส่งผลให้บรรยากาศในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความผ่อนคลายและอาจส่งผลให้บรรลุข้อตกลงได้เร็วยิ่งขึ้น ซึ่งในระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2545 แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ยังไม่ได้กำหนดเกี่ยวกับเรื่องภาษาที่คู่ความใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้โดยเฉพาะ

2.2.3 การทำคำแปลและการรับรองเอกสารของศาล

เมื่อคู่พิพาทสามารถตกลงเรื่องภาษาที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ หากคู่พิพาทสามารถไกล่เกลี่ยกันได้และบรรลุข้อตกลงจนนำไปสู่การทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน การทำเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นภาษาที่คู่ความเข้าใจ โดยคู่ความแต่ละฝ่ายไม่ได้แย้งในเนื้อหาและรับรองเอกสารนั้น แต่กรณีที่คู่พิพาทเลือกภาษาในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นภาษาท้องถิ่นในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และจัดทำคำแปลเอกสารเหล่านั้นเป็นภาษาอังกฤษไว้ หากสามารถทำได้ตั้งนี้ ในส่วนของศาลเพื่ออำนวยความสะดวกและเพื่อให้คดีที่คู่พิพาทสามารถตกลงกันได้สัมฤทธิ์ผล เอกสารของศาลที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศ ได้แก่ คำพิพากษา ตามยอม และรายงานกระบวนการพิจารณา ควรมีฉบับคำแปลเป็นภาษาอังกฤษโดยรับรองความ ถูกต้องจากศาลด้วยหากคู่ความต้องการ ซึ่งเอกสารสองฉบับนี้โดยปกติแล้วไม่มีเนื้อหาที่แตกต่างกันไปจากเดิม เพื่อให้คู่ความทุกฝ่ายเข้าใจถึงเนื้อหาสาระในเอกสารของศาลโดยเร็ว และสามารถนำ เอกสารดังกล่าวไปใช้อ้างอิงได้ ทั้งนี้ อาจกำหนดให้คู่ความเสียค่าใช้จ่ายในการแปลและการรับรอง เอกสารดังกล่าว ซึ่งในระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2545 แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้า ระหว่างประเทศกลาง ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ไม่ได้กำหนดเกี่ยวกับ เรื่องการทำคำแปลและการรับรองเอกสารของศาลไว้เช่นกัน

2.3 ปัญหาการกำหนดคุณสมบัติในการคัดเลือกผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สิน ทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง

2.3.1 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยองค์คณะผู้พิพากษา

ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 หมวด 3 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยองค์คณะผู้พิพากษา ข้อ 11 “องค์คณะผู้พิพากษาอาจไกล่เกลี่ยด้วย ตนเองหรือให้ผู้พิพากษาคคนหนึ่งหรือหลายคนในองค์คณะดำเนินการไกล่เกลี่ยก็ได้” นั้น เมื่อ พิจารณาข้อกำหนดดังกล่าวแล้วการพิจารณาคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่าง ประเทศกลางต้องประกอบด้วยผู้พิพากษาไม่น้อยกว่าสองคน ซึ่งเป็นผู้พิพากษาอาชีพโดยเป็น ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนหนึ่งคน และผู้พิพากษาขององค์คณะอีกหนึ่งคน และผู้พิพากษาสมทบอีกหนึ่ง คน จึงจะเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีได้ ส่วนการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลนั้นจะต้อง บังคับตามเสียงฝ่ายข้างมาก เห็นว่า เมื่อคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลแล้ว ผู้พิพากษาเจ้าของ สำนวนหรือผู้พิพากษาขององค์คณะอาจประเมินลักษณะคดีแล้วเห็นว่าคดีมีแนวโน้มที่จะสามารถไกล่ เกลี่ยข้อพิพาทให้ยุติลงได้ อาจทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยคดีนั้นด้วยตนเองไม่ว่าคดีจะเพิ่งเริ่มต้นเข้า สู่กระบวนการพิจารณาหรือได้พิจารณาไปบ้างแล้วและมีแนวทางที่คู่ความจะสามารถตกลงกันได้ การที่ผู้พิพากษาทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเอง ข้อดีคือบางครั้งคู่ความจะรู้สึกมีความ เชื่อมั่นในการทำหน้าที่ของผู้พิพากษาที่อาจช่วยชี้แนะให้คู่ความเห็นถึงประโยชน์และผลที่คู่พิพาท

ทั้งสองฝ่ายจะได้รับหากคดีสามารถไกล่เกลี่ยสำเร็จ ส่วนข้อเสียคู่พิพาทอาจมองเป็นการแทรกแซง และเป็นการโน้มน้าวให้คู่พิพาทต้องยอมรับในผลของการไกล่เกลี่ยทั้งที่ฝ่ายตนอาจต้องเสียเปรียบ

กรณีที่ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนหรือองค์คณะไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สำเร็จและกลับมาทำหน้าที่พิจารณาคดีนั้นต่อไป คู่ความอาจรู้สึกกังวลไม่สบายใจและไม่มั่นใจในผลของคดีว่า หากดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สำเร็จว่าจะจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการวินิจฉัยคดีของผู้พิพากษาในท้ายที่สุด

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยองค์คณะผู้พิพากษามีความจำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์ในการทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยไว้ด้วย ในกรณีที่ผู้พิพากษาไม่สามารถไกล่เกลี่ยคดีได้สำเร็จในคดีที่เป็นเจ้าของสำนวนเองหรือเป็นผู้พิพากษาองค์คณะในการไกล่เกลี่ยว่าไม่สามารถกลับมาทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีนั้นต่อไปได้อีก

2.3.2 ผู้พิพากษาสมทบในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประนีประนอม

เนื่องจากคดีที่เป็นข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางมีอำนาจในการพิจารณา เป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษ ในการคัดเลือกผู้พิพากษาสมทบตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 15 มีหลักเกณฑ์และกระบวนการคัดเลือกที่มีมาตรฐานทำให้ได้ผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์มาทำหน้าที่ในศาล ผู้ประนีประนอมที่เป็นผู้พิพากษาสมทบจะสามารถช่วยในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้เป็นผลสำเร็จมากขึ้น อีกทั้งทำให้คู่ความมีความเชื่อถือและไว้วางใจที่จะให้เป็นคนกลางช่วยในการเจรจา เพราะถ้าหากว่าผู้ประนีประนอมไม่มีความชำนาญ หรือไม่มีประสบการณ์ทางด้านคดีพิเศษเลยการเจรจาจะทำให้เกิดความยากลำบาก การหาวิธีการ เทคนิคต่าง ๆ ก็ไม่สามารถช่วยนำเสนอความคิดให้คู่พิพาทได้ คู่พิพาทเกิดความไม่มั่นใจ และกังวลว่าผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททราบข้อมูลรายละเอียดเข้าใจเรื่องที่คู่พิพาททั้งสองฝ่ายพิพาทกันหรือไม่ การใช้เพียงเทคนิคการเจรจาที่ได้มีการอบรมมายังไม่เพียงพอที่จะสามารถแก้ไขปัญหาระหว่างคู่พิพาทได้อย่างแท้จริง บางครั้งไม่สามารถทราบถึงต้นเหตุของปัญหาเพราะไม่เข้าใจในเนื้อหาของคดี การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็สำเร็จได้ยาก คู่พิพาทไม่พอใจในตัวผู้ไกล่เกลี่ย และเกิดความกังวลในความสามารถ ทำให้เป้าหมายที่จะเจรจาสุดท้ายก็ต้องส่งสำนวนกลับคืนสู่กระบวนการพิจารณาของศาลทำให้เสียเวลาเสียค่าใช้จ่ายโดยไม่ได้ประโยชน์ใด ๆ

ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 หมวด 7 ทะเบียนผู้ประนีประนอม ส่วนที่ 1 การขึ้นทะเบียน ข้อ 51 ประกอบ หมวด 11 บทเฉพาะกาล ข้อ 69 กำหนดให้ผู้ขอขึ้นทะเบียนผู้ประนีประนอมต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตาม (1)-(12) ซึ่งใน (12) ระบุว่าไม่เป็นผู้พิพากษาสมทบตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่าง

ประเทศ พ.ศ. 2539 โดยมีให้นำ ข้อ 51 (12) มาใช้บังคับภายในเจ็ดปี นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาตาม ข้อ 69 โดยผู้เขียนเห็นว่า เมื่อบทเฉพาะกาล ข้อ 69 ตามข้อกำหนดดังกล่าวสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2561 ย่อมส่งผลกระทบต่อการใช้ข้อพิพาทในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางอย่างแน่นอน เพราะผู้พิพากษาสมทบที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีความเข้าใจในหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งต้องผ่านการเรียนรู้และประสบการณ์การทำงานในหน้าที่ที่สั่งสมมานานนอกเหนือไปจากความรู้และเทคนิคการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทั้งยังมีจิตอาสาในการช่วยเหลือศาลในการทำหน้าที่เป็นผู้ประนีประนอมด้วยอีกหนึ่งตำแหน่ง แม้ว่าผู้ประนีประนอมที่เป็นผู้พิพากษาสมทบอาจไม่ได้รับค่าป่วยการหรือค่าตอบแทนการทำหน้าที่ เนื่องจากไม่เข้าหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประนีประนอมไว้กับสำนักกระบวนข้อพิพาท เพียงแต่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่าแม้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีพาณิชย์ระหว่างประเทศในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางจำเป็นต้องมีผู้ประนีประนอมที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะคดีด้วยจึงจะทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันคดีอย่างมากเพื่อให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทบรรลุได้ตามความประสงค์ของคู่พิพาทก็ตามหากบทเฉพาะกาลตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 หมวด 7 ทะเบียนผู้ประนีประนอม ส่วนที่ 1 การขึ้นทะเบียน ข้อ 51 ประกอบ หมวด 11 บทเฉพาะกาล ข้อ 69 สิ้นสุดลง ซึ่งองค์คณะผู้พิพากษาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 19 หมายถึงรวมถึงผู้พิพากษาสมทบด้วย และตามระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2545 ข้อ 4 “ผู้ประนีประนอม” หมายความว่า ผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ข้าราชการศาลยุติธรรม และบุคคลอื่นซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ประนีประนอม ผู้พิพากษาสมทบซึ่งเป็นองค์คณะผู้พิพากษาตามบทบัญญัติดังกล่าวซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะ จึงทำหน้าที่เป็นผู้ประนีประนอมได้แม้ไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประนีประนอมที่ได้รับการแต่งตั้งจากบุคคลภายนอกก็ตาม

ดังนั้น หากบทเฉพาะกาล ข้อ 69 ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 สิ้นสุดลง ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีแก้ไขเพิ่มเติมข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง พ.ศ. 2540 และระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2545 แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (ฉบับที่ 2)

พ.ศ. 2553 เพื่อระบุเรื่องดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนเพื่อแก้ไขปัญหาการกำหนดคุณสมบัติของผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง

2.3.3 ผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง
หลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติในการคัดเลือกผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางเป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 ข้อ 51 ประกอบกับระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ข้อ 31-35 ที่กำหนดให้คัดเลือกผู้ประนีประนอมโดยเป็นดุลพินิจของผู้รับผิดชอบราชการศาลที่ได้รับความเห็นชอบขอคณะกรรมการบริหารงานไกล่เกลี่ยประจำศาล จึงต้องมีความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ รวมทั้งอาจต้องมีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ คุณสมบัติที่จำเป็นของผู้ประนีประนอมในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางที่ได้รับการแก้ไขให้มีความเหมาะสมเกี่ยวกับความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ นอกเหนือไปจากคุณสมบัติโดยทั่วไปของผู้ประนีประนอมที่ขึ้นทะเบียนไว้กับสำนักงานศาลยุติธรรมที่ได้กำหนดหลักสูตรและช่วงเวลาในการอบรมสำหรับผู้ประนีประนอมประจำศาลทุกศาล ซึ่งอาจจะไม่เพียงพอสำหรับการดำรงตำแหน่งผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ที่จำเป็นต้องผ่านการอบรมความเชี่ยวชาญพิเศษ กฎหมาย และเทคนิคในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเมื่อเทียบกับต่างประเทศพบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญเรื่องการอบรมเป็นอย่างมากผู้ไกล่เกลี่ยทุกคนต้องผ่านการฝึกอบรมให้เกิดความชำนาญและมีความรู้เรื่องวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เน้นให้ผู้ไกล่เกลี่ยที่ผ่านการคัดเลือกฝึกอบรมเกี่ยวกับเทคนิค ความเชี่ยวชาญพิเศษต่างๆ เรื่องจริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ย รวมทั้งบทบาทหน้าที่ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องผ่านการอบรมจนมีความเชี่ยวชาญ โดยจะประเมินจากระดับของการฝึกอบรม ประสบการณ์ และมาตรฐานทางอาชีพที่เกี่ยวข้อง มีการตรวจสอบประวัติภูมิหลัง ซึ่งคุณสมบัติต้องมีก่อนที่จะปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งต่างกับประเทศไทยที่ให้เข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยก่อนถึงให้ศาลคัดเลือกและส่งไปอบรม และหลักสูตรเน้นเรื่องทฤษฎีเทคนิคการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นหลักไม่เน้นกฎหมายหรือความเชี่ยวชาญในเนื้อหาของข้อพิพาทเกี่ยวกับกฎหมายพิเศษในศาลชำนาญพิเศษ เช่น คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น

ผู้เขียนเห็นว่า การอบรมความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และมาตรฐานของหลักสูตรในการอบรมผู้ประนีประนอมโดยทั่วไปในประเทศไทยยังไม่เพียงพอกับความต้องการเรื่องความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง จึงควรพัฒนาหลักสูตรการอบรมให้เหมาะสมกับความจำเป็นตามคุณสมบัติของผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญา

และการค้าระหว่างประเทศกลาง เพื่อให้ระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีมาตรฐานในระดับสากลจนเป็นที่ยอมรับจากคู่พิพาทในคดีพาณิชย์ระหว่างประเทศ

2.3.4 การแต่งตั้งข้าราชการศาลยุติธรรมปฏิบัติหน้าที่ผู้ประนีประนอม

ตามระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2545 ข้อ 4 ในระเบียบนี้ถ้าข้อความมิได้แสดงให้เห็นเป็นอย่างอื่น “ผู้ประนีประนอม” หมายความว่า ผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ข้าราชการศาลยุติธรรม และบุคคลอื่นซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ประนีประนอม

จากระเบียบฯ ข้อ 4 ข้างต้นที่ได้ให้อำนาจอธิบดีผู้พิพากษาสามารถแต่งตั้งให้ข้าราชการศาลยุติธรรมเป็นผู้ประนีประนอมไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ แต่ระเบียบดังกล่าวไม่ได้กำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติของข้าราชการศาลยุติธรรมที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ผู้ประนีประนอมไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้จะต้องมีคุณสมบัติอย่างไร รวมทั้งไม่ได้กำหนดหลักสูตรการอบรมสำหรับผู้ประนีประนอมที่แต่งตั้งจากข้าราชการศาลยุติธรรม และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทำหน้าที่ผู้ประนีประนอม และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับข้อพิพาทที่ข้าราชการศาลยุติธรรมสามารถไกล่เกลี่ยได้ ดังเช่น การคัดเลือก และแต่งตั้งผู้ประนีประนอมซึ่งเป็นบุคคลภายนอก จากระเบียบฯ ดังกล่าวส่งผลให้ในทางปฏิบัติ ผู้บริหารไม่สามารถตัดสินใจให้เจ้าหน้าที่ศาลยุติธรรมปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ยได้

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าคดีที่เป็นข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศแม้จะมีความยุ่งยากซับซ้อน แต่ลักษณะคดีที่เข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็มีความยากง่ายหลายระดับ ผู้เขียนเห็นว่า หากสำนักงานศาลยุติธรรมเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของข้าราชการศาลยุติธรรมโดยการกำหนดหลักเกณฑ์ คุณสมบัติของผู้ที่จะมาปฏิบัติหน้าที่ผู้ประนีประนอมโดยแต่งตั้งจากบุคลากรภายในศาล และกำหนดประเภทคดีที่ข้าราชการศาลยุติธรรมสามารถไกล่เกลี่ยได้ โดยจัดหลักสูตรอบรมผู้ประนีประนอมสำหรับข้าราชการศาลยุติธรรม รวมถึงส่งเสริมโดยการจัดอบรมให้ข้าราชการศาลยุติธรรมมีความสามารถทางด้านภาษาหลาย ภาษา เพื่อยกระดับมาตรฐานทางอาชีพของข้าราชการศาลยุติธรรม ทั้งยังเกิดประโยชน์แก่ทางราชการสามารถช่วยเหลือศาลในการทำหน้าที่ผู้ประนีประนอมโดยเฉพาะคดีที่พิพาททางพาณิชย์ระหว่างประเทศในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางได้ อีกทั้งเป็นการพัฒนาศักยภาพข้าราชการศาลยุติธรรมในระดับสากลได้

ดังนั้น หากแต่งตั้งข้าราชการศาลยุติธรรมให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ผู้ประนีประนอมในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางตามคุณสมบัติและหลักเกณฑ์ที่กำหนดก็จะสามารถช่วยในการเป็นผู้ประเมินคดีเบื้องต้นหรือสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศไม่มีความยุ่งยาก หรือในคดีทุนทรัพย์พิพาทไม่สูงมาก ช่วยบรรเทา

ให้จำนวนคดีที่พิพาทในศาลสามารถยุติได้รวดเร็วขึ้น และช่วยอำนวยความสะดวกในระดับสากล

2.4 ค่าตอบแทนผู้ประนีประนอมในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง

ตามข้อกำหนดประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2554 ข้อ 40 ผู้ประนีประนอมที่ขึ้นทะเบียนตามหมวด 7 มีสิทธิได้รับค่าป่วยการและค่าใช้จ่ายตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่เลขาธิการกำหนด และในการจ่ายค่าป่วยการให้ผู้ประนีประนอมให้คิดเป็นรายคดี คดีละ 1,000 บาท ตามประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการจ่ายค่าป่วยการและค่าใช้จ่ายของผู้ประนีประนอม พ.ศ. 2556 การจ่ายค่าป่วยการและค่าใช้จ่ายตามหลักเกณฑ์และวิธีการนี้ให้จ่ายเฉพาะผู้ประนีประนอมที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประนีประนอมตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 เท่านั้น

ปัญหาที่ปรากฏคือ ผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางส่วนใหญ่เป็นผู้พิพากษาสมทบด้วยอีกตำแหน่งที่มีจิตอาสาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และไม่ได้รับค่าป่วยการ เนื่องจากไม่สามารถต่อทะเบียนผู้ประนีประนอมกับสำนักกระบวนข้อพิพาทได้ผู้ประนีประนอมต้องเสียสละเพราะใช้ระยะเวลา ความรู้ความเชี่ยวชาญ พิเศษ ความสามารถ ความอดทน และความพยายามอย่างสูง เนื่องจากคดีส่วนใหญ่ไม่สามารถตกลงกันได้ภายใน 1-2 นัด การเดินทางมาหลายครั้งเพื่อไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้สำเร็จต้องค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูง และอาจพบกับอุปสรรคกรณีที่ไม่อาจก้าวล่วงได้เป็นเหตุให้ต้องยกเลิกนัดกะทันหันทำให้เสียเวลาเดินทางมาและเสียค่าใช้จ่าย แม้ท่านทั้งหลายเหล่านั้นมีจิตอาสายินดีช่วยเหลือแต่ถือเป็นความสูญเสียประการหนึ่งที่รัฐจำเป็นต้องตอบแทน

อย่างไรก็ตาม สำหรับบุคคลภายนอกที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ แต่ไม่ได้เป็นผู้พิพากษาสมทบ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเพื่อขึ้นบัญชีเป็นผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางนั้น แตกต่างไปจากการคัดเลือกบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบ ถ้าหากค่าตอบแทนไม่เอื้ออำนวยเพียงพอก็จะไม่สามารถจูงใจให้ผู้มีความรู้ความสามารถดังกล่าว เข้ามามีส่วนร่วมในระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง การตอบแทนสำหรับการเสียสละในการทำหน้าที่ผู้ประนีประนอมที่อุทิศตนเพื่อช่วยเหลืองานศาลอันเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจตามสมควรจะช่วยให้ผู้ประนีประนอมมีกำลังใจที่จะทำหน้าที่ต่อไป มิฉะนั้นในอนาคตศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางจะมีผู้ประนีประนอมเสียสละมาทำหน้าที่ให้น้อยลง รวมถึงการเฟ้นหาบุคคลที่มาทำหน้าที่ผู้ประนีประนอมให้ได้มาตรฐานตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้เฉพาะยิ่งทำได้ยากขึ้น มาตรฐานของระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางอาจลดระดับลง เพราะไม่มีผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่พร้อมจะเสียสละมาทำหน้าที่ผู้ประนีประนอมได้

3. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

3.1 บทสรุป

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางเป็นศาลชั้นต้นซึ่งเป็นศาลชำนาญพิเศษในระบบศาลยุติธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการรองรับข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กระบวนการในการพิจารณาพิพากษาคดีที่เกิดขึ้นความล่าช้า อีกทั้งปัจจุบันศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่วาระอาญาจักร แม้วิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศจะมีความยืดหยุ่นเพื่อให้คล่องตัวในกระบวนการพิจารณาคดีกว่ากระบวนการพิจารณาคดีทั่วไปแล้วก็ตาม ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 แต่อย่างไรก็ตามแม้วิธีพิจารณาคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางแตกต่างจากการพิจารณาคดีในศาลอื่น เพราะวิธีพิจารณาคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางกฎหมายมุ่งที่จะให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วและให้มีการนั่งพิจารณาโดยต่อเนื่องหรือติดต่อกัน และกฎหมายจัดตั้งศาลให้อำนาจแก่อธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางโดยอนุมัติของประธานศาลฎีกาสามารถออกข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศให้มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายได้ เรียกว่า “ข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540” โดยสาระสำคัญของข้อกำหนดนี้มุ่งเน้นในเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานเป็นสำคัญ

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 26 บัญญัติไว้ว่า “กระบวนการพิจารณาในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติและข้อกำหนดตามมาตรา 30 ในกรณีที่ไม่มียกเว้นและข้อกำหนดดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับโดยอนุโลม” นอกจากนี้ข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ.2540 ข้อ 4 ยังได้กำหนดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการตามที่คู่ความตกลงกัน ถ้าศาลเห็นสมควรเพื่อให้การดำเนินกระบวนการเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรมจะอนุญาตตามคำร้องนั้นก็ได้ เว้นแต่การดำเนินกระบวนการที่คู่ความขอร้องเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จากข้อกำหนดดังกล่าวนี้คู่ความจึงสามารถเลือกกำหนดแนวทางกระบวนการที่จะนำมาใช้ในการระงับข้อพิพาทของตนได้

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางนำระบบไกล่เกลี่ยมาใช้ตั้งแต่ปี 2540 โดยในข้อกำหนดศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540

ข้อ 4 ได้กำหนดไว้อย่างกว้างๆ ว่า “คู่ความอาจตกลงกันยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาไปตามที่คู่ความตกลงกัน ถ้าศาลเห็นสมควรเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม จะอนุญาตตามคำร้องนั้นก็ได้ เว้นแต่การดำเนินกระบวนการพิจารณาที่คู่ความร้องขอเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย” จึงมีการออกระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2543 โดยถูกยกเลิก ระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ฉบับ พ.ศ. 2545 และมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล จึงมีรูปแบบและแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแตกต่างจากคดีของศาลอื่นอยู่บ้าง ทั้งนี้ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและลักษณะคดีซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่มีความยุ่งยากและซับซ้อน โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ ระบุข้อพิพาทด้วยความรวดเร็ว สะดวก เป็นธรรม และเป็นการวินิจฉัยไปโดยถูกต้องตามหลักกฎหมาย มีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากล อันจะทำให้การประกอบธุรกิจ และการค้าการลงทุนของผู้ประกอบการในทั้งประเทศและต่างประเทศเป็นไปอย่างมั่นคง และมั่นใจในระบบกระบวนการยุติธรรมของไทย

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางพยายามแก้ไขปัญหาเร่งพิจารณาคดีให้เสร็จไปโดยเร็วโดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการพิจารณาคดี อีกวิธีการหนึ่งซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศนำมาใช้เพื่อลดปริมาณหรือเร่งระบายนคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ การนำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่คู่พิพาทและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเกิดความพึงพอใจที่สามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันได้ฉันทมิตร เมื่อมีข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศเกิดขึ้นคู่พิพาทย่อมต้องการให้มีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพที่จะช่วยให้ข้อพิพาทเหล่านั้นสามารถยุติไปอย่างสะดวก รวดเร็ว และประหยัด อีกทั้งต้องเป็นกลไกที่มีมาตรฐานเป็นสากล นำเชื่อถือได้ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงเป็นกลไกสำคัญ แต่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศจะมีประสิทธิภาพได้ต้องมีระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดีสามารถรองรับกับพลวัตของการค้าพาณิชย์ระหว่างประเทศที่ดำเนินต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง และสามารถพัฒนารูปแบบให้เป็นสากลเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศได้อาทิ การนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผ่านระบบสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งปรับปรุงรูปแบบและวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้มีประสิทธิภาพโดยลดทอนอุปสรรคในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้เหลือน้อยที่สุดทั้งในด้านภาษาที่คู่ความใช้ในการไกล่เกลี่ย การทำคำแปลและการรับรองเอกสารของศาลเพื่อนำมาใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง การกำหนดมาตรการทางกฎหมายกรณีที่ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนหรือองค์คณะทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยคดีนั้นเอง แต่ไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้สำเร็จจะสามารถพิจารณาคดีนั้นต่อได้หรือไม่ การกำหนดคุณสมบัติของผู้ประนีประนอม

ในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางที่มีคุณสมบัติต้องห้ามตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 รวมถึงการกำหนดเกี่ยวกับค่าตอบแทนของผู้ประนีประนอมประจำศาลให้มีความเหมาะสมกับความทุ่มเทใช้ความรู้ความสามารถเฉพาะทางและเสียสละในการปฏิบัติหน้าที่ และพัฒนาศักยภาพของข้าราชการศาลยุติธรรมให้สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ประนีประนอมได้ได้ก็จะช่วยให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศในประเทศไทยเกิดประสิทธิผลสูงสุด

3.2 ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยปัญหาทางกฎหมายการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง จึงได้ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

3.2.1 ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 เกี่ยวกับการนำระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ในการระงับข้อพิพาทให้ชัดเจน และกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับประเภทคดีที่ต้องผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาก่อน

3.2.2 ควรแก้ไขระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้สามารถกำหนดรูปแบบและวิธีการไกล่เกลี่ยให้มีความหลากหลายโดยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศหรือผ่านระบบสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาใช้กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพาณิชย์ระหว่างประเทศเพื่อลดทอนอุปสรรคเกี่ยวกับระยะทางในการเดินทางมาศาล และระยะเวลาในการกำหนดวันนัดให้ตรงกันทั้งคู่พิพาทและผู้ประนีประนอม

3.2.3 ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 กำหนดคุณสมบัติและคุณสมบัติต้องห้ามของผู้ประนีประนอม ข้อ 51(12) และข้อ 69 ที่ห้ามดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง โดยให้มีผลใช้บังคับในอีกเจ็ดปี นับแต่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา นั้น เนื่องจากประเภทคดีของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง เป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษ ผู้ประนีประนอมประจำศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางที่ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบด้วยอีกหนึ่งตำแหน่งจะไม่สามารถทำหน้าที่ต่อไปได้ อาจเป็นผลเสียหายกับศาลศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางที่จำเป็นต้องมีบุคคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ด้านทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศมาทำหน้าที่เป็นคนกลางคอยเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงจะทำให้สามารถที่จะช่วยเหลือคู่พิพาทให้ตกลงกันได้ เพราะมีฉะนั้นแล้วบุคคลากรเหล่านี้ อาจเลือกที่จะสมัครเข้าคัดเลือกเพื่อดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบ จึงควรยกระดับมาตรฐานผู้ประนีประนอมให้มีลักษณะเป็นวิชาชีพดังเช่นในสหรัฐอเมริกาไม่ใช่เพียงจิตอาสา เพื่อให้บุคคลากรเหล่านี้มีทางเลือกที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถที่เชี่ยวชาญเฉพาะ รวมถึงการกำหนดค่าตอบแทนผู้ประนีประนอมประจำศาลอย่างเหมาะสมเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่

3.2.4 ในระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทควรระบุไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับการทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี และกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแต่งตั้งข้าราชการศาลยุติธรรมให้ปฏิบัติหน้าที่ผู้ประนีประนอม กำหนดหลักสูตรการอบรมที่เกี่ยวข้องตามคุณสมบัติเฉพาะ รวมทั้งกำหนดลักษณะคดีที่ผู้ประนีประนอมที่แต่งตั้งจากข้าราชการศาลยุติธรรมสามารถทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยได้ เพื่อยกระดับและพัฒนาศักยภาพของข้าราชการศาลยุติธรรม และยังเป็น การช่วยคัดกรองคดีที่จะทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้สามารถทำได้เร็วขึ้น อีกทั้งช่วยประหยัดงบประมาณในเรื่องค่าตอบแทน เพราะเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วย

บรรณานุกรม

- วิชัย อริยนันทกะ. (2547). เอกสารการฝึกอบรมหลักสูตรภาคปฏิบัติเพื่อสร้างผู้เชี่ยวชาญด้านอนุญาโตตุลาการและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เรื่อง ประเด็นใหม่เกี่ยวกับกฎหมายอนุญาโตตุลาการและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท.
- ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. (2546). ลักษณะพิเศษของการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. วารสารธรรมศาสตร์. น. 501-503.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2556). กฎหมายแพ่ง: *หลักทั่วไป*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- พินิจ สายสะอาด. (2539). เทคนิคการไกล่เกลี่ยในศาล. การประนีประนอมยอมความในศาลแพ่ง (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: อชตยา
- ภานุ รั้งสีสหัส. (2534). การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. การไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาทและความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยข้อ
- พรรณนง พุฒิกษา. (2550). กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือก. การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม.
- วิชัย อริยนันทกะ. (2540). การระงับข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาการค้าระหว่างประเทศ. รวมบทความ ข้อบังคับ ข้อตกลงระหว่าง ประเทศ กฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการ เล่ม 2 น. 308.
- ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์, และคณะ. (2543). การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาล (รายงานผลการวิจัย). น. 122.
- พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ). (2553). “สันติภาพโลก.” ใน สรวิต ลิ้มปริงซี่ บรรณาธิการ *หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท*, น. 1-2.

- ธนารักษ์ เนาวรัตน์. (2553). “การบริหารความขัดแย้งตามหลักคริสต์ศาสนา.” ใน สรวิศ
ลิมปรั้งษ์ บรรณาธิการ **หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**, น. 201.
- ไพบูลย์ ไพบูลย์ทนต์, และอุษา จิตต์ดำริ. (2553). “การปรองดองและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใน
อิสลาม” ใน สรวิศ ลิมปรั้งษ์ บรรณาธิการ **หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**,
น. 209-213.
- ภานุ รังสีสหัส. (2544). เอกสารประกอบการบรรยายโครงการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท
ในศาลหลักสูตร “**ผู้ปฏิบัติงานไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท.**” วันที่ 21 มีนาคม
2544 กรุงเทพฯ: น. 1.
- สำนักกระงับข้อพิพาท **คู่มือการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท (ม.ป.ป.)**. น. 125-136.
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดี
ทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539. มาตรา 19.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 20 ทวิ วรรคสอง.
- ประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่อง **หลักเกณฑ์และวิธีการจ่ายค่าปฎิการและค่าใช้จ่ายของ
ผู้ประนีประนอม พ.ศ. 2556. ข้อ 5.**
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดี
ทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539. มาตรา 19.